

Snění, bdělé snění a prázdné vědomí · Tři světy

Spánek a bdění · Vědomí dávných Chaldejců

• *Snění a sny · Bdělé snění · Svět duší zvířat - duševní pláň*

* *Prázdné vědomí · Kosmický svět rostlin - duchovní svět*

• *Život člověka ve třech světech*

Spánek Jestliže si chceme utvořit názor na duchovní bádání, musíme a **bdění** především získat pojem o různých stavech vědomí, v nichž se může lidská duše nacházet. V obvyklém životě, který dnes v tomto věku člověk na Zemi vede, se nachází ve zcela určitém stavu vědomí. Tento stav vědomí je charakterizován tím, že člověk prožívá jistý rozdíl mezi bděním a spánkem, které zhruba odpovídají, byť se časově úplně nekryjí, chodu Slunce okolo Země, resp. Země kolem sebe sama. V naší současné době je sice řád, na který tím poukazují, určitým způsobem prolomený; když se však podíváme na obvyklý život v nepříliš dávné době, zjistíme, že lidé tenkrát přibližně od východu slunce do západu slunce pracovali a od západu slunce do východu slunce spali.

V naší době je to poněkud prolomené. Poznal jsem dokonce už i lidi, kteří to měli obrácené, když ve dne spali a v noci byli vzhůru. Často jsem bádával, proč tomu tak je. Tehdy ti dotyční lidé, kteří v mém okruhu byli většinou básníky nebo spisovateli, řekli, že to prostě patří k básnění. Nikdy jsem však dotyčné, když jsem je v noci potkal, nezastihl při básnění!

Inu, chci zkrátka poukázat na to, vážení přítomní, že pro dnešní vědomí je tou nejdůležitější skutečností, že se během, abych tak řekl, sluneční doby nachází v bdělém stavu - nebo že se v bdělém stavu nachází po dobu, která je stejně dlouhá jako doba slunce - a po dobu, která je dlouhá jako noc, se nachází ve stavu spánku. S vědomím, které něco takového prožívá, je však spojeno mnoho, mnoho dalších věcí. Je s ním spojeno to,

že člověk klade značný důraz na smyslové vjemy. Ve smyslových vjemech spatřuje hlavní skutečnost. A přejde-li od smyslových vjemů k myšlenkám, spatřuje v myšlenkách právě jen něco myšleného, něco, co není tak skutečné, jak jsou skutečné smyslové vjemy.

Člověk se dnes dívá na židli jako na něco skutečného. Může s ní uhodit do podlahy. Také to uslyší. Dívá se na ni jako na něco zcela skutečného. Ví také, že se na tu židli může posadit. Ovšem myšlenku židle člověk za něco skutečného nepovažuje. Když uhodí s myšlenkou, o které si myslí, že je v jeho hlavě, tak to neuslyší. A nevěří také - pro dnešní lidskou konstituci samozřejmě právem - že se na myšlenku židle může posadit. A nikdo z vás by asi nebyl spokojený, kdybychom mu do sálu postavili pouze myšlenky židli!

*reálnost
myšlenky
židle*

Nuže, ještě mnoho dalších věcí je spojeno s tímto prožíváním vědomí, které se řídí sluncem. Tak tomu nebylo u lidí, kteří svá poučení, své podněty ke všem životním poměrům dostávali z mystérií, například u Chaldejců, o kterých jsem se zmiňoval včera. Tito lidé žili také ve svém vědomí zcela jinak než dnešní lidé.

Podívejte, nejprve mohu uvést jednu vnější věc, z které můžete poznat, jaký je rozdíl ve vědomí lidí tehdejší doby a dnešní doby. S naším výpočtem roku, který předpokládá tři sta šedesát pět dní, se tak docela neobejdeme. Kdybychom několik staletí počítali pořád dál tak, že bychom počítali rok o třech stech šedesáti pěti dnech, vzešlo by z toho nakonec něco, co už by nesouhlasilo s postavením Slunce. Děláme to proto tak, že každé čtyři roky přidáme jeden den. Potom se za delší časová období přibližně shodneme s postavením Slunce.

*počítám
roku dnes a
v Chaldeji*

Jak to dělali Chaldejci ve svých nejstarších dobách? Nedělali to jako my. Pro delší časová období měli podobné počítání jako my, dosahovali ho však jiným způsobem. Protože počítali s třemi sty šedesáti dny do roka, museli každých šest let přidat celý měsíc, ne jako my po čtyřech letech přestupný rok s přidaným dnem, ale po šesti letech museli přidat jeden měsíc. Takže měli

&

šest let s dvanácti měsíci, potom sedmý rok se třinácti

měsíci, šest let se dvanácti měsíci, opět sedmý rok se třinácti měsíci a tak dál.

vidění světa Vidíte, takové věci dnešní učenci registrují. Říkají: takto to *dnes a v* bylo. Že to však bylo spojeno s intenzivními změnami lidského *Chaldeji* vědomí, to nevědí. Tito lidé, kteří nepřidávali jeden den po čtyřech letech, nýbrž jeden měsíc po šesti letech, se na svět dívali zcela jinak než my. Proč? Protože tento rozdíl mezi dnem a nocí nepociťovali zdaleka tolik jako my dnes. Jak jsem již včera naznačil, nepociťovali ve dne takovou jasnost a světlost jako my dnes. Když se sem někdo s dnešním vědomím postaví a podívá se do sálu, spatří lidi tak - inu, jak víte - s jasnými konturami. U jednoho jsou tyto kontury trochu dál od sebe, u druhého jsou blízk sobě, že ano, lidi ovšem vidíme s jasnými konturami.

Tak tomu nebylo u těch, kdo své podněty získávali z chaldejských mystérií. U nich tomu bylo úplně jinak. Člověk tenkrát neviděl lidi sedět - mám-li tedy použít tento obraz - tak, jak teď sedíme (to tenkrát nebylo obvyklé), nýbrž viděl je sedět obklopené aurickou mlhou, která se počítala k člověku. A zatímco teď tak šosácky vidíme každého člověka sedět s jasnými konturami na své židli a to celé vypadá tak, že můžeme velmi pohodlně počítat, viděli bychom to tenkrát tak, že bychom tady ty levé a pravé řady židlí viděli v jakémsi aurickém oblaku, který by se táhl jako sklo; tady oblak, tam oblak a pak tmavší místa - a tato tmavá místa by naznačovala lidi.

vnímání Tak by člověk - nikoli v pozdější, nýbrž v nejstarší *dávných* Chaldejích - ještě viděl tento obraz. Ve dne by pouze ona místa v tomto *Chaldejců* aurickém mlžném útvaru viděl tmavší. V noci by viděl něco velmi podobného i ve stavu spánku, neboť ten tenkrát ještě nebyl tak hluboký jako ten dnešní. Byl více snivý. Člověk by to nebyl tenkrát viděl tak, jak by to viděl dnes. Kdyby dnes někdo spal a vy všichni byste tady seděli, vůbec nic by z vás neviděl, i kdybyste tady všichni seděli. Takového spánku člověk tenkrát vůbec nedosahoval; i ve spánku viděl snovou podobu aurické- ho oblaku vlevo a vpravo a v něm jednotlivé lidi jako světelnou postavu; ve dne je viděl v aurickém oblaku tmavé, v noci je v aurickém oblaku viděl jako světelnou postavu.

(

Tak velký rozdíl v nahlížení denních a nočních poměrů, jako je tomu dnes, tedy tenkrát neexistoval. A tak lidé ani nepocítovali rozdíl mezi Sluncem stojícím na obloze a Sluncem nepřítomným v noci, nýbrž pocítovali to tak, že ve dne viděli Slunce jako světelnou kouli, jako světelný kruh a kolem dokola nádhernou sluneční auru, něco, co bych nakreslil takto [přednášející kreslí]. Představovali si, že tady dole je Země [tmavě modrá], nahoře všude voda, úplně nahoře Slunce. Tady odsud shora, představovali si, přitéká Eufkrat. Pak si jistě nad tím vším představovali vzduch [zelená]. Viděli, jak se nahoře pohybuje Slunce, zahalené nádhernou aurou. Tak se Slunce pohybovalo od východu na západ.

Pak si představovali, že existuje něco, o čem říkali asi tolik, jako by se dnes mluvilo o nějaké trubici: večer vstupuje Slunce do této trubice, ráno z této trubice vychází [fialová]. Avšak Slunce viděli v této trubici. A noční Slunce viděli asi takto: uprostřed zelenomodrý jas a kolem dokola žlutočervený jas.

)

Tak si představovali Slunce, ráno vycházející z trubice, uprostřed jasné, kolem dokola obklopené aurou. Přechází přes nebeskou klenbu, na západě vklouzne do nebe, do trubice, ztmavne, má auru, která však trubici přesahuje, a tak se dole pohybuje dál. Hovořili o trubici, o dutině, protože Slunce viděli tmavé, černé. Říkali to, co viděli. I když se tedy podívali nahoru k obloze obsazené Sluncem, neviděli rozdíl mezi dnem a nocí tak silně jako my dnes.

Zato v té době viděli velmi silně něco jiného. Podívali se na své dětství, na prvních šest, sedm roků svého života. A tehdy viděli, že dosud doslova vězí v božství, v němž se nacházeli, než sestoupili na Zemi. Pak se viděli, jak se mezi sedmým a čtrnáctým rokem života poněkud vyklubávají z aurického duchovního vejce a jak se dále klubou až do svých dvacátých let; a teprve až byli v těchto dvacátých letech, cítili, že skutečně stojí na Zemi. Pak viděli o něco silněji rozdíl mezi dnem a nocí.

spojení Chaldejců s Městcem Lidé viděli u své vlastní bytosti vývoj probíhající v období o šesti, sedmi letech. To je sladřovalo s pohybem Měsíce, nikoli Slunce. Měsíc, který se během dvaceti osmi dnů objevuje plně osvětlený a méně osvětlený, sladřoval lidi s tím, co sami prožívali prostřednictvím čísla šest, sedm na vlastním životním běhu. A lidé cítili, že to, co Měsíc udělá za měsíc, prodělají oni za dvacet osm let, za čtyřikrát sedm roků. A vyjadřovali to ve vnějším počítání času; každých šest let přidali třináctý měsíc⁴. Počítali s Měsícem, nikoli se Sluncem. A na vnější přírodu se nedívali stejným způsobem jako my. Když dnes lidé bdí, dívají se na vnější přírodu s jejími jasnými konturami neduchovně. Tenkrát člověk viděl vnější přírodu ve dne v noci, pouze ji neviděl s jasnými konturami; viděl ji duchovně auricky. Dnes člověk vidí ve dne všechno, v noci nevidí nic. To všechno vyjadřuje tím, že Slunci přisuzuje důležitost, která způsobuje den a noc.

Tuto důležitost Slunce pro dávné Chaldejce v jejich mystérijní moudrosti nemělo. Tuto důležitost měl Měsíc, protože ve svých podobách ukazoval obraz toho, jak každý sám jako člověk vyrůstal. Tenkrát se ještě více přihlíželo k člověku a jeho

*

vývoji. Člověk se pociťoval zcela jinak jako dítě, jako mladík a jako dospělý, zatímco dnes to vůbec nevnímá. Dnes už není nijak velký rozdíl mezi prvními sedmi lety a druhými sedmi lety, když se za nimi člověk ohlédne. Dnes jsou už děti chytré, panečku, tak chytré, že se s nimi vůbec nedá vyjít. Lidé si musí vymýšlet zvláštní výchovné metody, jenom aby ty děti zvládli. Jsou stejně chytré jako ti velicí. A všichni lidé jsou stejně chytří, ať jsou jak chtějí staří.

Tak tomu v Chaldeji ovšem zdaleka nebylo. Děti tam byly takové, že dosud spočívaly v božství, v duchovnu, a později člověk věděl: když jsem byl malý, spočíval jsem ještě v božství, v duchovnu, a teprve později jsem se stal pozemským, vyklubal jsem se z aurického vejce. A lidé nepočítali s tím, co způsobuje Slunce, ale počítali podle Měsíce, podle obrazů, které Měsíc ukazuje na obloze podle čísla sedm; podle toho počítali. Proto přidávali v sedmém roce jeden měsíc - tedy to, co se vztahovalo k Měsíci.

Avšak tyto vnější známky civilizačního vývoje, to že my dnes počítáme s přestupnými dny a Chaldejci tenkrát s přestupnými měsíci, poukazují na skutečnost, že zde u dávných Chaldejců nebyl rozdíl ve vědomí mezi dnem a nocí, zato však obrovské rozdíly ve vědomí mezi jednotlivými etapami lidského života podle stáří člověka.

Dnes, když si po ránu smýváme z očí spánek, **prožívání** řekneme: Spal jsem. - Dávní Chaldejci se probouzeli v **etap** jednadvacátém, dvaadvacátém roku života, rozjasnili **života** se ve svém pohledu na svět a řekli: Spal jsem až do jednadvacátého, dvaadvacátého roku svého života. - Domnívali se pak, že až do svých padesátých let žijí, že pak ovšem jako starci neusínají, ale že se dostávají do mnohem jasněji vědomého života. Proto byli starci považováni za ty, kdo jsou moudří, kdo s tím, co si jako vědomí osvojili od svých dvaceti let, nyní vstupují do světa spánku, ovšem stávají se v něm nesmírně jasnozřivými.

Dávný Chaldec tak prožíval tři stavy vědomí. My prožíváme dva, ten třetí jen naznačený jako stav snění: bdění, spánek, snění. Dávný Chaldec tyto tři stavy takto ve střídání

dne a noci nezažíval; prožíval tlumený, spící stav vědomí až do svých dvacátých let; potom zažíval stav, v němž žil ve světě, stav bdění, kdy říkal, že se probudil, a to až do svých padesátých let. A pak prožíval stav, kdy o něm ostatní říkali: Svě pozemské vědomí bere do duchovního světa. Je teď takový, že ví mnohem více než ostatní. - Ke starým se vzhlíželo jako k vědoucím. Dnes se to nedělá. Dnes se na ně ostatní dívají jako na staré hňupy, kteří se stářím pomátli na rozumu. To je právě ten velký rozdíl, který sahá až do nejnuitnější konstituce lidského života.

tři stavy vědomí Tento rozdíl si musíme uvědomit; znamená totiž nesmírně mnoho pro lidskou bytost. Na svět se prostě nedíváme jen skrze jeden stav vědomí. Svět poznáme jenom tehdy, víme-li, jaký je stav vědomí, který existoval například u dítěte v dávné Chaldeji. Podobá se, to znamená, že není stejný, ale že je jen podobný našemu stavu snění. Je to však mnohem živější stav snění. Je to stav snění, z něhož člověk jedná. Dnes se něco takového objevuje jako nemoc. Co je dnes chorobné, bylo u Chaldejců stavem vědomí u dítěte. A denní stav, který dnes pociťujeme jako tolik šosácký, ještě neexistoval. Říkám šosácký, neboť to, že všechny lidi vidíme v jejich fyzických konturách, je, vážení přítomní, šosácké; vnímat lidi v jejich jasných konturách a dokonce je v těchto jasných konturách malovat je šosácké. Jistě, my si to nepřiznáme, ale je tomu tak. Tento stav tedy v dávné Chaldeji dosud neexistoval; tam člověka viděli, jak jsem to popsal, fyzicky i auricky. A ve stáří viděli skrze člověka až do duše. Byl to třetí stav vědomí, který je dnes vymazán, neboť je to stav, kdy beze snů spíme. K tomu by se to dalo přirovnat.

A tak vidíme, když se na to podíváme historicky, že čím dále se vracíme, přicházíme u člověka na různé stavy vědomí, které se víc a víc liší, zatímco se dnes stavy vědomí, které máme v obvyklém životě, nemůžeme nijak zvlášť blýsknout. Tomu, co člověk prožívá, když spí beze snů, se nepřipisuje vůbec žádná důležitost; neboť o tom zpravidla nedovede nic moc vyprávět. Je několik málo lidí, kteří vám přece jen

dovedou povyprávět, co v bezsném spánku ještě i dnes zažívají; ale je jich málo, velmi málo. Snění, říká se, je fantazie, zatímco bdělý stav je považován za úctyhodný, za stav, kterého si lze považovat.

Tak tomu u dávných Chaldejců nebylo. Dětský stav vědomí s živými sny, které vedly i k aktivitě, platil za stav, kdy děti spocívaly ještě napůl v

předzemském životě, kdy jestliže něco řekly, mohly říci něco, co patřilo k božskému světu. Lidé dětem naslouchali, protože věděli, že si s sebou přinášejí různé věci z božského světa. Na děti se tenkrát pohlíželo zcela jinak.

Pak tu byl stav vědomí, když už byli lidé pozemští, ale svými aurami ještě duševní. A pak tu byl stav vědomí starců. Když jim lidé naslouchali, bylo jim jasné: Tady se dozvídáme něco o duchovním světě, tady nám sdělují, co se děje v duchovním světě. A o těch, kdo v mystériích stoupali výš a výš, o těch se říkalo: Ve svých padesátých letech porazí to, co je pouze sluneční povahy, vstoupí do toho, co má povahu vlastního duchovna, ze slunečních hrdinů se stanou otci - otci, kteří jsou spojeni s duchovní pravlastí lidí.

Tak jsem vám chtěl z historických souvislostí naznačit, že v člověku jsou různé stavy vědomí.

Zabývejme se nyní stavy lidského vědomí a vynechejme přitom zatím bezesný spánek dnešního člověka. Zabývejme se tím, co všichni znáte, tedy obvyklým stavem bdění, který máte, řeknete-li si: Jsem vzhůru, vidím kolem sebe předměty, vidím ostatní lidi, slyším, že ke mně mluví, bavím se s nimi a tak dále.

A vezměme si pak druhý stav, který také všichni znáte, tedy stav, kdy máte za to, že spíte, kdy se však ze spánku vynořují ony mnohdy tak stísnující a mnohdy tak nádherně osvobozující sny, o nichž, pokud je váš životní stav zdravý, musíte říci: To jsou věci, které nepatří k dnešnímu obvyklému životu, které se sprádají z jakési živelné fantazie a které nejrůznějším

způsobem pronikají k člověku. Člověk zcela šosácký si snů příliš hledět nebude. Pověřivý člověk si je bude nechávat vnějším způsobem vykládat. Poetický člověk, člověk nešosácký a nepověřivý, si však tohoto nádherného snového sprádání a tkaní dosud všímá. Z živelných hlubin člověka tady totiž vystupuje něco, co sice nemá až tak svůj vlastní význam, jak se domnívá pověřivý člověk, co však přesto poukazuje na to, že i spící člověk má živelné zážitky, které vystupují jako mlha, tak jak se koneckonců pozvedají i hory a v průběhu dlouhých věků se zase zanořují. Jen s tím rozdílem, že ve snovém životě to jde rychle, zatímco ve vesmíru se útvary vynořují a zanořují pomalu.

hadí sny A sny mají ještě jednu zvláštnost. Zdá se nám o hadech, kteří ří jsou kolem nás, a někdy také o hadech, kteří se nás dotýkají na

těle. Lidé, kteří nepřístojným způsobem požívají například kokain, mohou mít tento zážitek hadů ve snu ve zvláště vysoké míře. Kdo se oddává neřesti požívání kokainu, u toho vylézají v jeho snových vjemech hadi ze všech koutů těla, i když nespí.

A tak můžeme říci: Díváme se na sny, které jsou takového druhu, jako ty právě popsané. - Budeme-li si všímat života, vždycky uvidíme, že to jsou takové sny, které nám ukazují, že v našem vlastním nitru není něco v pořádku. Máme-li takové hadí sny, pozorujeme poruchu trávení. Závity trávicích orgánů se nám ve snovém pohledu symbolizují ve vinutí hadů. Nebo někomu se bude zdát, že jde na procházku a náhle přijde na místo, kde se zvedá úplně bílý kůl, který je však nahoře vadný - bílý kamenný kůl, kamenný sloupek, který je nahoře vadný. Ten člověk ve snu kvůli této vadné horní špičce kůlu zneklidní. Probudí se: bolí ho zuby! Nevědomě se cítí puzený k tomu, aby si sáhl na některý ze svých zubů, cítí ten zub. Mám na mysli dnešního, obvyklého člověka, nikoli dřívějšího člověka, který byl nad tyto věci povznesený. Správný dnešní člověk řekne: Inu, musím jít k zubaři, je potřeba to zaplombovat, ten zub je vadný. - Copak se tu stalo? S bolestí spojené prožívání zubů, které vytváří nepořádek v celém organismu, se ukazuje v symbolickém obrazu. Zub je bílý kůl, poněkud vadný,

kud rozežraný. Ve snovém obraze vnímáme něco, co je vlastně v našem nitru.

Anebo budeme mít živý sen o tom, že jsme v pokoji, ve kterém vůbec nemůžeme dýchat. Ve snu začneme být vnitřně neklidní, to všechno však prožíváme ve snu. V jednom koutě - předtím jsme je neviděli - budou stát rozpálená kamna. Jsou příliš roztopená. Aha, teď ve snu víme, proč nemůžeme dýchat: v pokoji je horko! To vše se děje ve snu. - Probudíme se. Prudce nám buší srdce a máme rychlý tep. Oběh, který se dostal do nepravidelnosti, se tímto způsobem symbolizuje navenek jako sen. Něco tu je, něco, co je v nás samých; vnímáme to, ale ne tak jako ve dne. Vnímáme to v symbolickém obraze. Anebo se nám zdá, že někde venku za oknem silně svítí slunce. To sluneční světlo nás však bude zneklidňovat. Ve snu začneme být neklidní z toho svítícího slunce, které nás jindy tak těší. Probudíme se - sousedův dům hoří! Vnější událost se nesymbolizuje taková, jaká je, nýbrž ve zcela jiném obraze. A tak vidíme, že to je živelně tvořící fantazie ve snu. Něco vnějšího se vyjadřuje ve snu.

*sen
o kamnech
a slunci*

Nemuselo by to však při tom zůstat. Sen se může takřkajíc vzhopit a mít svůj vlastní vnitřní význam a podstatu. Zdá se nám nějaký sen a tento sen, který se nám ovšem ukazuje v obraze, nelze vztáhnout k něčemu vnějšímu. Když na to postupně přicházíme, říkáme, že se ve snu vyjádřil úplně jiný svět. Jednají zde jiné bytosti, setkáme se tu s démonickou bytostí nebo také s bytostí s krásou elfa. Nejen že se tedy ve snu obrazně ukazuje náš obvyklý fyzicko-smyslový svět, jaký je v nás a kolem nás; do snu se může vtisknout i úplně jiný svět, než je ten náš. Lidé mohou ve smyslových snových obrazech snít o vyšším nadsmyslovém světě.

*sný
o vyšším
světě*

Tak má dnešní lidské vědomí vedle obvyklého bdění také sen. A skutečně musíme říci, že mít vlohy ke snění z náš dělá poety. Lidé, kteří nedovedou snít, zůstanou vždycky špatnými poety. Člověk totiž musí to, co se ve snu živelně objevuje, takřkajíc přeložit do denní bdělé fantazie, aby mohl být poetou, aby vůbec mohl být umělcem, umělcem v kterékoliv oblasti.

Například ten, kdo má sny spíše toho druhu, že se mu symbolizují vnější předměty, jako onen sousedův hořící dům prostřednictvím slunce svítícího do pokoje, ten bude druhého dne, poté co bude mít takový sen, cítit potřebu komponovat. Bude to hudebník. Ten, kdo bude pociťovat, řekněme, své vlastní bušení srdce jako vařící kamna, ten bude druhého dne cítit potřebu modelovat nebo vytvářet architektonické výtvary. Bude to architekt nebo sochař, nebo také malíř. Tyto věci spolu souvisejí tak, tak jsem je vylíčil. Při obvyklém vědomí zůstává při tom, co jsem právě popsal. Nyní však můžeme jít dále. Toto obvyklé vědomí můžeme vzdělávat tak, jak jsem to popsal ve svých knihách, v *Jak dosáhnout poznání vyšších světů*, které je zde přeloženo jako *Initiation*¹, nebo v mé *Tajné vědě v nástinu*, která je zde přeložena jako *Occult Science*². Obvyklé vědomí můžeme vzdělávat tím, že provádíme jistá duševní cvičení - ještě o nich budeme mluvit. Celý myšlenkový, citový a volní život můžeme aktivovat tím, že se oddáme zcela určitým představám a také řečovým souvislostem, takže z myšlenek se stanou jakoby kondoři, a z citů se stanou jakoby živé bytosti. Později to ještě popíši. Pak nastává něco, co je počátkem moderního zasvěcení. Nastává to, že sníme dál i ve dne. Tady se však dostávám k bodu, kde by snadno mohlo dojít k nedorozuměním. Toho, kdo začne ve dne snít zcela živelně, toho si s jeho sny nelze příliš cenit. Jenom ten, kdo je i přes své denní snění tak bdělý jako ostatní lidé, a přesto může snít dál, a to proto, že v sobě aktivoval myšlení a cítění mnohem více než ostatní lidé, jenom ten se začíná stávat zasvěcencem. Potom totiž, pokud k tomu člověk dospěje, nastane následující věc. Pak opět vidíme - protože jsme přece rozumní lidé, kteří nejsou přes den nerozumnější než ostatní, neděláme všelijaké hlouposti kvůli tomu, že sníme, ale protože jsme přes den právě tak střízliví jako ostatní

---

1 Česky vyšlo jako součást knihy *O poznávání vyšších světů*, Baltazar, Praha 1993, a Michael, Sv. Kopeček 2000. (Pozn. vyd.)

2 Česky vyšlo v nakl. Ioanes, Breznice 1997, a v nakl. Fabula, Hranice 2005. (Pozn. vyd.)

rozumní lidé - potom vidíme na jedné straně člověka takového, jaký je pro obvyklé vědomí: vidíme tvar jeho nosu, barvu jeho očí, jeho hezké nebo ošklivé uspořádání vlasů a tak dále. Vidíme všechno, avšak začneme snít ještě o něčem jiném kolem toho člověka, tentokrát začneme ovšem snít pravdu, začneme snít auru a začneme duchovně vidět vnitřní duchovní smysl konání odehrávajících se mezi lidmi. Začneme mít za plně bdělého života smysluplné sny, sny odpovídající skutečnosti. Snění ráno při probuzení nekončí, trvá až do usnutí a pak se ve spánku proměňuje. Je však smysluplné. To co na člověku vidíme, je na něm opravdu duševní. To co vidíme na jednání, je opravdu duchovně zde. Jsme v opravdové činnosti, jako jinak v pouhých reminiscencích nebo v pouhém snu. Avšak sníme duchovní realitu.

K prvnímu stavu vědomí přistupuje druhý stav. Denní snění se stává vyšším vnímáním skutečnosti, než je obvyklé nazírání v šosáckém životě. V plně bdělém vědomí vidíme něco navíc k obvyklé skutečnosti, něco, co je vyšší skutečností. Obvyklý sen nám něco ze skutečnosti vezme. Dává nám jen fantastické cáry. To co právě popsaným způsobem sníme ve dne, čím se všechno prostupuje, kdy se z konání stávají smysluplné vjemy, takže v těchto konáních spočívá duchovní obsah, to všechno nám k obvyklé skutečnosti něco přidává, dělá to tuto skutečnost bohatší.

Podívejte, k tomu, co jinak vnímáme v obvyklém vědomí, *nové vidění*
se skutečně připojuje něco dalšího a člověk začne vidět svět *zvířat*
úplně, úplně jinak. Nejmarkantněji se toto jiné vidění ukazuje, když se pak člověk podívá na zvířata, na zvířecí svět. Tento zvířecí svět se teď člověku jeví tak, že si řekne: Co jsem to předtím vlastně viděl? Vždyť jsem viděl jen část tohoto světa. Vždyť to, co jsem ze zvířat viděl dříve, vůbec není všechno. Viděl jsem jen zevnějšek těchto zvířat. - Ke zvířatům přistupuje zcela nový svět, takže tu je pro každý zvířecí rod, pro všechny lvy, pro všechny tygry, pro všechny různé zvířecí rody něco, co se podobá člověku, co se opravdu podobá člověku. Takový zvířecí druh se skutečně stává něčím zcela zvláštním. Dá se to těžko

znázornit na obrazu člověka, ale já vás prosím, abyste to následujícím způsobem udělali.

*přirovnání:
koule na
prstech*

Představte si, že si jakoby doplníte své tělo. Přivažte si na každý prst na ruku vlákno, tedy dohromady deset vláken, a na konci každého vlákna v určité vzdálenosti kouli, která bude možná dokonce pomalovaná všelijakými obrazci. Budete mít tedy deset takových provázků. Teď se naučíte takové strašně hbité prstové hře, takže jimi budete dělat všechny možné pohyby. A teď to udělejte i s prsty u nohou. Na každý prst na noze si přivažte vlákno, na konec každého vlákna kouli s obrazci. A teď si zvykněte skákat tak zručně a svými prsty u nohou tak zručně pohybovat, že z této formy vznikne něco velmi nádherného. Každý prst je mnohem delší a na konci má takovou kouli, která má na sobě obrazce, a totéž máte na prstech u nohou.

Představte si, že to uvidíte spojené s vaší lidskou postavou. Vaše duše to všechno ovládá. Každá koule je samostatná, ovšem ve chvíli, kdy se na to všechno podíváte, budete mít dojem, že to všechno k tomu patří. Se všemi těmi koulemi a provázky nejste tak spojení jako se svými prsty na ruce a na nohou, ale všechny je ovládáte. Všechno to je jeden celek. Když to takto začnete ovládat, jak jsem to vyprávěl, uvidíte tam nahoře lví duši, a jednotliví lvi budou na ní zavěšení jako ty koule. Je to jeden celek. Předtím, když tu před vámi leží dvacet koulí a vy se na těch dvacet koulí díváte, je to svět sám pro sebe. Teď přijdete a přidáte k nim člověka, přidáte k nim celou tu vnitřní pohyblivost - a je z toho něco úplně nového. Tak je tomu i s vaším nazíráním. Vidíte lvy, jak chodí jednotlivě po světě. Je to jako ty koule, které tu chodí po světě. Pak se podíváte na sebevědomou lví duši, která je jako člověk v duchovním světě, a jednotlivé lvy uvidíte jakoby zachycené v těch koulích, uvidíte, jak ze sebevědomí lva všude vycházejí jednotliví lvi. A dospěli jste ke zcela nové bytosti.

*svět
rodových
duší zvířat*

A tak pro všechno ve zvířecí říši dospějete ke zcela novému bytostem. Zvířata v sobě mají také něco takového jako lidé, něco duševního, co však není ve světě, ve kterém má své dušev-

no člověk. Když chodíte světem, nosíte s sebou na zemi nezbytně i svou duši se sebevědomím. Každému člověku můžete své sebevědomí hodit na hlavu. To lev nemůže. Je tu však ještě druhý svět. A tento druhý svět sousedí s tímto světem, kde své sebevědomí hodíme každému člověku na hlavu. Ale tam nahoře, tam to dělají lvi duše. Pro ně jsou jednotliví lvi jen takové motající se koule. Takže budeme překvapení, obzvlášť budeme-li zvířecí říši pozorovat v její pravé podstatě, vědomím, které jsme si osvojili. Tady k tomu přistupuje druhý svět.

A teď si řekneme: Ach, vždyť v tomto světě jsme jako lidé vlastně také. Ovšem my tento svět vláčíme sem dolů do obvyklého pozemského světa. - Zvíře ponechává něco nahoře: svou rodovou duši, svou druhovou duši, a chodí po zemi jenom s tím, co tady po čtyřech běhá. To co zvířata nechávají nahoře, my vláčíme dolů na zem, získáváme tím také jinak utvářené tělo než zvíře, avšak přece jenom to vláčíme dolů. Takže můžeme říci, že to, co v nás je, patří i k tomuto vyššímu světu, jenomže to jako lidé vláčíme sem do pozemského světa. Vidíte, a tak se tedy seznamujeme se zcela jiným světem, se světem, který nejprve vnímáme u zvířat.

Musíme však mít ještě jiné vědomí. Musíme nové vědomí přivést k procitnutí; pak můžeme nahlížet do toho, co je u světa zvířat ještě přítomné. Ten kdo to dovede, nazývá tento druhý svět světem duševním oproti fyzickému světu, nebo duševní plání, astrální plání oproti plání fyzické. Toho, co je astrální plání, astrálním světem oproti světu fyzickému, toho dosáhneme jiným vědomím. Musíme se tedy seznámit s tím, že jiné vědomí nás nechává nahlížet do světů, které nejsou světem obvyklého života.

duševní pláň

...

V pronikání duševního života silou, v jeho posilování můžeme jít ovšem ještě dále. Můžeme nejen, jak jsem to popsal v uvedených knihách, meditovat, soustřeďovat se, ale můžeme usilovat o další rozvíjení toho, co máme v duši jako silný duševní

*prázdňé
vědomí*

obsah. Takže poté, co jsme nejprve vši mocí posílili duševní život, co jsme zesílili myšlení a cítění, dospějeme k tomu, že to všechno zase oslabíme a dokonce přivedeme zpět na nulu. Vytvoříme tak to, co lze nazvat prázdňím vědomím.

Ovšem když vědomí vyprázdníme za obvyklého stavu tohoto vědomí, usneme. To je možné i pokusně provést. Budeme mít nějakého člověka. Zbavíme ho nejprve zrakových vjemů, takže bude v temnotě. Zbavíme ho všech sluchových vjemů, takže bude v tichu, v bezhlesém světě. Pak se pokusíme utlumit také ostatní smysly. Tento člověk zvolna usne. Tak tomu není, když nejprve posílíme myšlení a cítění. Pak můžeme vědomí zcela libovolně vyprázdnit, a přesto budeme bdít. Neděláme pak nic, než že svou vůlí bdíme. Prostě neusneme. Ovšem nemáme už před sebou smyslový svět. Nemáme už v sobě své obvyklé myšlenky a vzpomínky. Máme prázdňé vědomí. Ihned však do něj, do tohoto prázdňého vědomí, vstoupí skutečný duchovní svět. Tak jako do něj v obvyklém denním vědomí vstupuje smyslový svět se svými barvami, se svými tóny, se svým bohatstvím tepla, vstupuje do prázdňého vědomí duchovní svět. Když probudíme a vyprázdníme své vědomí, jsme obklopeni duchovním světem.

A zase můžeme toto nové vědomí a tuto souvislost s duchovním světem překvapivě intenzivně vnímat na něčem ve vnější přírodě. Jako jsme předtím vnímali do jisté míry další vrstvu vědomí na tom, co je jiné, co vidíme na zvířatech, můžeme nyní vnímat onu novou vrstvu vědomí na něčem, co je zcela odlišné, co vidíme na rostlinách, na pozemském rostlinstvu.

Radost z rostlinstva Jak vidíme pozemské rostlinstvo v obvyklém vědomí? Chodíme po Zemi a vidíme, jak z nerostné Země vyrůstá bohatství barev a zeleň rostlinstva. Máme radost z toho, co kvete v modré a žluté a červené a bílé barvě, co žije v zeleni. Vnímáme celou tu rostlinnou pokrývku, necháváme ji působit na svou duši. A duše vnitřně ožívá. Vnitřně se naplňuje radostí. Pozvedá se k vnitřnímu jáso, když vidíme, jak se rostlinná pokrývka zářící nádhernými barvami rozlévá po Zemi a ze Země vyvěrá.

A nyní vzhledneme. Nahoře spatříme Slunce, které nás oslní. Podíváme se do modré nebeské klenby. Nespatříme nic zvláštního než to, co se nám zkrátka ve dne naskytá, máme-li bezmračný nebo i zamračený den, což všichni znáte. Zprvu nevíme, jak to spolu souvisí, když se podíváme na rostlinstvo, na rostlinnou pokrývku a pak pohlédneme nahoru.

Můžeme však jít ještě dále. Předpokládejme, že jsme vnitřně prožili tu nejhlubší radost z rostlinstva, které ve dne pokrývá Zemi. A jednoho krásného dne vyčkáme příchodu noci. Nyní zvedneme zrak a pohlédneme na nebeskou bář. Spatříme třpytící se, zářící hvězdy, rozmanitě uspořádané, svítící v obrazcích, rozprostřené po celé obloze. A duše začne znovu jásat - cosi, co působí shůry, vnáší do naší duše radostný vnitřní jásot.

*radost duše
z hvězd*

Tak můžeme ve dne poukázat na to, co roste na Zemi jako barevná pokrývka, jako rostlinstvo: vjem pronikající nás vnitřní radostí, vnitřním jásotem. Potom můžeme zvednout zrak, můžeme spatřit nebeskou bář, která se ve dne jeví modrá, v noci posetá třpytícími se, zářícími hvězdami. Můžeme vnitřně jásat nad tím, co se shora zjevuje v naší duši. To platí pro obvyklé vědomí.

Jestliže jsme vzdělali vědomí, které je prázdné, ale bdělé, a do kterého vstoupil duchovní svět, pak si řekneme, když se během dne rozhlédneme po rostlinné pokrývce a v noci pohlédneme k zářícím, třpytícím se hvězdám: Ano, ve dne nás lákalo, vnitřním jásotem nás pronikalo to, co jako barevný koberec pokrývá Zemi. - Ale co jsme to tu vlastně za dne viděli? V noci teď pohlédneme vzhůru k nebi zářícími hvězdami. Hvězdy se už nebudou jen třpytit před tímto bděle prázdným vědomím, to znamená vědomím prázdným pro Zemi. Hvězdy na sebe vezmou ty nejrozmanitější podoby. Pouhý třpyt hvězd ustane a tam nahoře bude nádherné bytostno. Bude se zde rozlévat rostoucí, tkající život, velký a mocný a vznešený. A my stojíme a poznáváme ve vzývání, a vzýváme v poznávání.

Ano, dosáhli jsme středního stupně zasvěcení a říkáme si: Rostliny jsou vlastně teprve tam nahoře. Skutečné rostlinné bytosti jsou to, co k nám předtím zářilo jen v jednotlivých

*střední
stupeň
zasvěcení*

bodech ve hvězdách. - Teď tomu je tak, jako by tam nahoře byl teprve pravý rostlinný svět. Je to, jako by se nám violka nejevila jako violka, ale jako bychom v ranní violce, když je plná rosy, neviděli violku, nýbrž třpyt jednotlivé perličky rosy. Když vidíme jen jednotlivou hvězdu, třpytí se v ní jednotlivá perlička rosy. Za tím je vpravdě mocný, bytostný, tkající svět. K tomu světu pohlížíme vzhůru. Nyní víme, co je to rostlinný svět. Ten vůbec není na Zemi, ale je venku v kosmu, je mocný a vznešený a nesmírný a veliký. A co je to, co jsme ve dne viděli dole jako barevnou rostlinnou pokrývku, co je to? Je to zrcadlový obraz toho světa nahoře.

třetí duchovní svět Nyní tedy víme, že kosmos se svým spřádajícím, bytostným životem se zrcadlí na Zemi. Země je ve svém povrchu zrcadlem. Když se podíváme do zrcadla, víme, že to je jen náš zrcadlový obraz. Stojíme před ním a zrcadlíme se takoví, jací jsme ve své vnější formě. Duše v tom není. Nebe se na Zemi nezrcadlí zcela adekvátním způsobem, nýbrž tak, že zazáří v rostlinných barvách, ve žluté, zelené, modré, červené a bílé. To je zrcadlový obraz nebe, slabounký, stínový obraz nebe. A tak jsme poznali nový svět. Tam nahoře jsou rostliny lidmi, bytostmi se sebevědomím. A k obvyklému fyzickému světu a k astrálnímu světu přistupuje ještě třetí svět, vlastní duchovní svět. Hvězdy jsou jako perličky rosy, kosmické perličky rosy z tohoto světa. Rostliny jsou zrcadlovým obrazem tohoto světa. Tady nejsou všim, co jsou; ba dokonce v tom, jak se pro nás objevují tady na Zemi, nejsou ani bytostí³, jsou pouhým zrcadlovým obrazem vůči nekonečně rozmanité a bohaté, intenzivní realitě, která je tam nahoře ve vlastním duchovním světě a ze které září jednotlivé hvězdy jako kosmické perličky rosy. Máme tedy třetí svět, vlastní duchovní svět a víme, že všechna ta nádherná rostlinnost pouze zrcadlí tento svět.

člověk žije ve třech světech Nyní tedy poznáváme, že jako lidé v sobě nosíme i to, co je u rostlin jako jejich vlastní bytost tam nahoře. My jen přinášíme sem dolů do zrcadlového života Země to, co rostliny

---

³ V něm. orig. *Wesenheit*, tj. *těi jsoucno, jsoucnost*. (Pozn. překl.)

nechávají nahoře. Rostliny zůstávají nahoře v duchovní zemi a na Zemi posílají své zrcadlové obrazy. Země jim pak tyto zrcadlové obrazy vyplňuje hmotou, pozemskou hmotou. My lidé vnášíme svou duševnost, která také patří k tomuto světu, sem do tohoto zrcadlového světa; nejsme pouhé zrcadlové obrazy, nýbrž jsme teď na Zemi i duševními realitami. Žijeme na Zemi především ve třech světech: ve světě fyzickém, ve světě, ve kterém zvířata se svým sebevědomím nežijí. Jako lidé však zároveň žijeme ve druhém světě, v němž žijí zvířata se svým sebevědomím, v astrálním světě. Tento svět si ovšem nosíme s sebou ve fyzickém světě. A žijeme také ještě ve třetím světě, ve světě, v němž žije pravda rostlinné bytosti, v duchovním světě. Rostliny ovšem sesílají na Zemi pouze své zrcadlové obrazy, zatímco my své duševní reality. Nyní tedy můžete říci: Bytost, která má tady na Zemi tělo, duši a ducha, která žije tělem, duší a duchem ve fyzickém světě, to je člověk.

Bytost, která má na Zemi tělo a duši, avšak ducha má v sousedním druhém světě a je tím méně skutečná ve fyzickém světě, to je zvíře.

Bytost, která má ve fyzickém světě jen své tělo, ve druhém světě svou duši a v dalším, třetím světě svého ducha, takže tělo je už jen zrcadlovým obrazem ducha, ovšem vyplněným pozemskou hmotou, to je rostlina.

Poznáváte v přírodě tři světy. Poznáváte, že člověk nese tyto tři světy v sobě. Cítíte, jak rostliny rostou jakoby až ke hvězdám. Podíváte se na rostlinu a řeknete si: Ty jsi bytost, z níž

*duchovní
bádání*

vidím na Zemi jen zrcadlový obraz, jen obraz bez bytosti. Čím více obrátím pohled vzhůru, čím více pohlédnu ke hvězdám noci, tím více uvidím tam nahoře pravou bytost. Příroda se stává celou, když ze Země vzhlednu až ke hvězdám, když se na kosmos se Zemí budu dívat jako na jeden celek. Pak se podívám zpět na sebe jako na člověka a řeknu si: Co u rostliny sahá až tam nahoru, mám já tady na Zemi shrnuté v sobě. Jako člověk v sobě nosím fyzický, astrální i duchovní svět.

Prohlédnout to, vyrůst s přírodou až k nebesům, vrůst do člověka až tam, kde se v něm otevřou nebesa, to znamená pozvednout se v duchovního badatele.

Torquay, 12. srpna 1924

Rudolf Steiner

GA 243